

PACHINGER Alajosról, születésének 125 éves évfordulója alkalmából *

Dr. LUKÁCS Dezső

Somogy megyei Közegészségügyi Járványügyi Állomás, Kaposvár

PACHINGER Alajos (1846. VI.2. - 1913. IX.11.) a XIX. század második felében megélnékülő magyar tudományos élet jelentős alakja. Az egyedfejlődés és a származás, a szervezetek finomabb felépítésének és működésének kutatásával a korszak legégetőbb kérdéseire keresett választ. Számos parazitológiai tárgyú munkájával a tudományág magyarországi uttörője.

1946. június 2-án született a Selmechánya melletti Stefulto faluban, német anyanyelvű, magyar érzelmű család gyermeke. Elemi iskoláit és a gimnázium 6 osztályát Selmechányán végezte, majd Kolozsvárott folytatta tanulmányait, ahol kitüntetéssel érettségizett. Három évi próbatanítás után hittudományi főiskolai diplomát szerzett. Nagybecskerekén a gimnáziumban tanított 1879-ig. Itt szakdidaktikai tevékenységet folytatott, a munkáltató tanítástípust követelő biológiai oktatás egyik gyakorlati uttörője volt. Angolul és franciául tanult, kora irodalmát eredetiben tanulmányozta.

Zoológiai kutatásait megelőzően növényi kártevőkkel foglalkozott, 1874-ben az anyarozsgombáról jelent meg jelentős dolgozata. Sokszor hangoztatott elve volt, hogy a természettudományi kutatásoknak a közjót kell szolgálniuk.

---

*Részlet a szerzőnek a magyar parazitológus-kutatók életéről és munkásságáról készülő kéziratából.

1879-ben Budapestre került tanárnak. Itt lehetősége nyílt az egyetemen természetrajz-kémia szakon a tanári oklevél megszerzésére. 1880-ig látogatta a budapesti egyetemet, ahol JURÁNYI Lajos és MARGO Tivadar voltak rá nagy hatással.

1881-ben Kolozsvárra került. Szoros kapcsolatot tartott fenn ENTZ Géza professzorral, és tevékeny részt vállalt az Erdélyi Múzeum Egylet megújított szakosztályában, ahol élénk és mély volt a tudományos élet. Itt ismerkedett meg SOMMER-nek az Opalina ranarumról írt tanulmányával és LEUCKART parazitológiai kézikönyvével. Érdeklődése a parazitológia felé fordult, és 1890-ig számos parazitológiai tárgyú dolgozatot írt, sok ma is érvényes megállapítást tett. Értékes parazitológiai munkásságának méltó elismerése volt, hogy az 1885/1886. tanévben a kolozsvári tudományegyetem természettudományi karán egyetemi magántanárrá habilitálták.

Parazitológiai tárgyú dolgozatai rövid ismertetésével szeretnék PACHINGER Alajosnak emléket állítani. Feldolgozásomban a közleményekben előforduló fajok neveit a ma érvényes nomenklatura szerint használom, zárójelbe téve az akkor elfogadott neveket:

1883-ban kiadott doktori disszertációjában a Gorgodera cygnoides Zeder (Distoma cygnoides) bonctanáról írt. A korabeli mikro-technikai eljárásokkal előállított és friss készítményeken behatározható szövettani vizsgálatokat végzett; a kültakarót, az izomzatot, az idegrendszert, az emésztő- és kiválasztó-, továbbá az ivarszerveket a legkisebb részletekbe menően tanulmányozta. A szabatos szöveget szép rajzok teszik még érthetőbbé. Alkalmassal alanyként vélte ezt a fajt rokonsági viszonyok és származástani kérdések tisztázásához. Gazdállatából, a gyepi békából 400 példányt vizsgált, és megállapította, hogy a gyepi béka alkalmas többszöri infekcióra.

A *Rana esculenta* és *R. temporaria* vékonybelében élősködő *Echinorhynchus haeruca* Pall. bonctanát ugyanilyen részletesen ta-

nulmányozta. A szervek élettani működését is igyekezett értelmezni (2, 1844).

A Sphaerostoma bramae (Distoma globiporum Rud.) anatómiájáról és fejlődéséről írt dolgozata (3, 1885) hazánkban az első halparazitológiai munka. E faj megtermékenyítési viszonyait is behatóan tanulmányozta.

A parazita protozoonok sem kerültek el figyelmét. Kórosan elváltozott lóvesék tanulmányozásánál 1886-ban az Eimeria falci-formis Eim.-fajt észlelte. Tanulmányozta a macska és a kutya bélcsatornájának és a kutya veséjének élősködőit. A Rana esculenta-ban a vékonybél kezdetén coccidium-csomókat figyelt meg; ezekben a csomókban talált protozoot alakja, nagysága, változatossága alapján - mint új genus és species képviselőjét - Molybdis enzi sp. nov. néven írta le (4, 1886).

1888-ban jelent meg a Prosotocus confusus (Distoma clavigerum) és Haplometra cylindracea (D. cylindraceum) anatómiai viszonyait feldolgozó közleménye, az egyes szervek élettani viszonyainak tárgyalásával. Főként a test alapállománya, a kiválasztó rendszer és a szaporodás tekintetében tett új megállapításokat (7, 1888).

A Diphyllbothrium latum (Bothriocephalus latus) köztigazdairól terjedelmes referátumot közölt (8, 1888). A Hymenolepis nana (Taenia nana) és H. fraterna (Taenia murina) fajokról szóló korabeli ismereteket összefoglalta (9, 1890) és a két faj önállósága mellett foglalt állást. Részletesen foglalkozott a H. nana alkatával és életmódjával. Ismertette a galandféreg elleni szereket, mint pelettrin, tökmag, kusso, Aspidium polypodium, Nephridium filix-mas és a kamala (10, 1890).

1890 után látása gyöngüléséve az anatómiai munkával felhagyni kényszerült, növény- és rovar-tani tanulmányokat folytatott. Parazitológiai ismereteit vidéki szaklapokban és évkönyvekben írt összefoglaló munkákban népszerűsítette (11, 1893; 12, 1897; 13, 1899).

PACHINGER Alajos a múlt század 80-as éveinek kiemelkedő parazitológus egyénisége volt. Kortársai közül mintegy 150-en kutattak hazánkban a zoológiai egyes szakterületein. A paraziták vizsgálatával csak ROBOZ Zoltán, ÓRLEY László, PARÁDI Kálmán, PASZLAUSZKY József, DADAY Jenő, RÁTZ István foglalkoztak. RÁTZ parazitológiai munkássága csak 1890-ben kezdődött, az említett magyar tudósok kutatásainak súlypontját pedig nem a paraziták képezték. Méltó tehát, hogy PACHINGER-ről e helyen megemlékezzünk.

**LUKÁCS, D.: Commemoration on the 125th Anniversary
of the Birth of Alajos PACHINGER**

Alajos PACHINGER (2. 6.1846 - 11. 9.1913) was one of the greatest and most active zoologists in Hungary at the turn of the century, with research interests that covered a wide range of topics. On the 125th anniversary of PACHINGER's birth the author evaluates his parasitological works, providing a full and accurate bibliography.

Irodalom

PACHINGER parazitológiai tárgyú munkáinak jegyzéke

1. *Distoma cygnoides bonctana.* - Kolozsvár, pp. 47. 1883.
2. *Echinorhynchus haeruca* Rud. - Eredeti adatok az Acanthocephalák természetrajzához. - Orv. term.tud.Ért., 6, 3,50, 1884.
3. *Distoma globiporum* bonctanáról és fejlődéséről. - Orv.term.tud. Értesítő, 7, 1885.
4. Néhány adat a Sporozoák természetrajzához. - Orv.term. tud. Ért. 11, 3, 169-186. 1886.

5. Mitteilungen über Sporozoen. - Zool. Anz., 9, Nr.229. 471-487. 1866.
6. Negyedik közlemény békáink parazitáihoz és újabb adatok a Trematodák boncz- és élettanához. - Orv.term.tud. Ért. 13, 1, 12, 1888.
7. Neuere Beiträge zur Anatomie und Physiologie der Trematoden - Orv. term. tud. Ért., 13, 1, Revue p.13-18, 1888.(az előbbi német nyelvű kivonata)
8. A Bothriocephalus latus ideiglenes gazdájáról. - Term. tud. Közl., 20, 4, 184-186. 1888.
9. A Taenia nana (Siebold) - Term. tud. Füzetek, 14, 4, 5-13. 1890.
10. A galandféreg elleni szerekről. - Term.tud. Füzetek, 14, 4, 149. 1890.
11. Emberben és háziállatokban előforduló fonálférgekről. - Nagykanizsai kat. főgimm. Ért., 1-62. 1893.
12. Tanulmányok az élősdie állatok köréből. - Kolozsv. kat. főgimm. Ért., 10-85. 1897.
13. A mételyek természetrajza. - Nagykanizsai kat. főgimm.Ért., 30-60. 1899.

Érkezett: 1971. február 20.

Dr. LUKÁCS Dezső

Somogy megyei KÖJÁL
Kaposvár, Fodor József
tér 1.